

רק לא סמלים משם ו'יחידי סגולה' מכאן

עיון במאמרו של מאיר יערי 'סמלים תלושים'

מתתיהו מינץ

בניסן תרפ"ג נדפס בכתב־העת הספרותי הדים מאמרו של מאיר יערי 'סמלים תלושים (קטעי מחשבות)'.¹ למאמר נשמר מקום מיוחד בכתבי השומר־הצעיר ובתולדות תנועה זו. הדים היה כתב־עת בלתי־מפלגתי, ועד מהרה היה לכתב־העת הספרותי העברי המרכזי בארץ־ישראל ובעולם בשנות העשרים. עד הופעתו נתפרסמו כתבי־העת העבריים בארץ בחסות מפלגות הפועלים – הפועל־הצעיר מכאן ואחדות־העבודה מכאן. הדים ירש את האדמה שערך יוסף חיים ברנר ואת מעברות שערך יעקב פֿיכמן. עורכיו ומוציאיו לאור היו אשר ברש ויעקב רבינוביץ, שנשאו בעולו האדמיניסטרטיבי והכספי. סופר שזכה לפרסם מפרי עטו בהדים נהנה מיוקרה בלתי־מבוטלת בקרב האינטליגנציה העברית. לדידו של מאיר יערי, פרסום מאמרו בכתב־העת הזה משמעו היה זכייה בתשומת לב מחוץ לציבור הפנימי והסגור של תנועת השומר־הצעיר.

נקדים ונאמר מילים אחדות על מחבר המאמר. בשנת 1897 נולד מאיר יערי (ואלד) בקאנצ'וגה (נפת פֿשבורֿסק, גליציה), וכשהיה בן חצי שנה השתקעה משפחתו בריישא (גליציה). בנעוריו נספח ל'ירדניה', חוג נוער של צעירי־ציון בעירו, ואף שימש ספרן אחראי בספרייתו. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה ופלישת הצבאות הרוסיים לגליציה נמלט עם משפחתו לווינה, שם סייע לאביו לפרנס את המשפחה ולא היה מעורב בפעילות שהביאה לאיחוד צעירי־ציון וקבוצות השומר (שלא כאחיו משה ואלד, שנמנה עם מובילי המהלכים האלה).² בהגיעו לגיל השירות הצבאי גויס מאיר יערי לצבא, הוכשר לקצונה

1. קובץ הדים, 1923, עמ' 93-106. זהו הנוסח המקורי ולהלן אסתייע בו [יערי, 'סמלים תלושים']. לא בלי מעורבותו של יערי שופץ הנוסח שנכלל בספרו בדרך ארוכה, תל־אביב 1947. הוכנסו בו כמה תיקונים ששינו שימושי לשון ומשמעויות. כך, למשל, 'השאיפה הסוציאלית' בנוסח המקורי נתחלפה ב'השאיפה הסוציאליסטית'. במקום 'דת' או 'דתי' בא המונח 'רליגיוז'. המאמר נכלל גם בספר השומר הצעיר, א, תל־אביב 1956, עמ' 100-107, והפעם עבר עריכה מדוקדקת עוד יותר.

2. משה ואלד (1895-1983), אחיו הבכור של מאיר, עלה לארץ לאחר מאיר. הוא היה בין מייסדי המגמה של שומרים פועלים. בהקשר הזה הוא גם כתב את רשימתו המפורסמת 'בראש ובראשונה ידיים'. היה איש תנועת העבודה ומפא"י, וחבר מועצת העיר תל־אביב.

והוצב עם יחידתו האוקראינית בסרייבו. עם תום המלחמה שב עם יחידתו לגליציה בצעידה. הוא בילה ימים מספר עם בני משפחתו בריישא (שאליה חזרו) ומיד פנה לווינה. כוונתו היתה להשתלם בבית-הספר הגבוה לחקלאות ובמקביל לשמוע שיעורים בבית-המדרש הגבוה למדעי היהדות בהנהלתו של פרץ חיות. אין ספק שבאותה עת גם ביקר יערי בקן של תנועת השומר-הצעיר בווינה והיה מעורב בוויכוחים שהסעירו את בוגריה. את האחריות להנהגת הקן קיבל רק בסביבות אוגוסט 1919. הוא כיהן כמנהיגו כשלושה חודשים, שבמהלכם לא קנה לעצמו מוניטין של מדריך בעל שאר-רוח, וודאי שלא הגיע לקרסוליו של יששכר רייס, מדריך המופת התנועתי מימי זוהרה של וינה השומרית. הוא נודע כמדריך קשוח, שטאטא במטאטא ברזל את הבוגרים שלא קיבלו את מנהיגותו ואת מרותו האידאית. מקץ שלושה ירחים, מאוכזב מחבריו בקן, הצטרף יערי לקבוצת הכשרה בליימסדורף, שם שהה עד סמוך לעלייתו ארצה במאי 1920. לארץ עלה עם קבוצה של עשרים בוגרים גברים, שבה סירב לכלול חברות (על כך להלן). הם נקלטו בקבוצת כינרת, אך סולקו ממנה בגין מעללים שעוררו את חמתם של חברי כינרת.³

ביולי 1920 עלתה ארצה עדה גדולה של שומרים מגליציה. בשל תנאי הקליטה הזמינים פוצל המחנה לשתי קבוצות: האחת הופנתה לאום אל-עלק שליד זכרון-יעקב, והשנייה לבית-גן שליד יבנאל ומשם לביתניה שליד הכינרת. לקבוצה השנייה לוקטו, שלא באקראי, חברי מועצת התנועה, ועליהם הוטל לבחון, על בסיס נסיבות העלייה והקליטה, סדרה של עקרונות אידאולוגיים וארגוניים שיהיו את לוחות 'הברית החדשה' – מצע שיובא לבהינתם ולהכרעתם של המוסדות בגליציה. חברי הקבוצה שהלכה לאום אל-עלק נתקפו בקדחת קשה וקבוצתם התפוררה, ואילו הקבוצה השנייה התקשתה למצוא עבודה מפרנסת. לאוהלי הקבוצה הזאת, בעת מצוקתה, נודמן מאיר יערי. הופעתו בשיח הקבוצה הקנתה לו מיד מעמד חשוב והוא נתקבל בין חברי המועצה ואף נקבע לייצג את חבריו במוסדות שטיפלו בעולים. פרשת יערי בביתניה עילית, בגדוד שומריה, וקובץ קהליתנו – לרבות ייסוד הקיבוץ הראשון של התנועה בבית-אלפא – אלה הצירים שעליהם סובבים רשימתו של מאיר יערי 'סמלים תלושים' וממילא המאמר שלפניכם.

לרשימתו של מאיר יערי 'סמלים תלושים' נשתמר מקום של מעלה בהיכל התייעוד השומרי ההיסטורי. היא נתפסה בעיני המהררים בתולדות התנועה ובעיני העוסקים בה, ובפרט בקרב המתחקים אחר פיתולי נתיבו הפוליטי-עיוני של המחבר, כנדבך המונח בתשתיתו של שלב חדש, מעין אות ובשורה המעידים על תפנית במסלול הסתגלותו הרעיונית של מאיר יערי למציאות בארץ, תפנית שעיקרה התנתקות מן ההנחות והכיסופים שליווהו עם עלייתו ובסמוך לה, בעת שהותו בביתניה עילית ובמחנה שומריה.⁴ ואולם, שלא כמפליגים, שנטו למצות את הרשימה כהתגלות חדשה וקשרו לה, כנאמר, כתרים מרוממים, ראו בה המצניעים

3. הם גילו מאגר של יין שהוכן למסיבה, שתו ממנו שלא ברשות והשתכרו.

4. הכוונה עד ספטמבר 1921. ראו גם: אלקנה מרגלית, 'השומר הצעיר' – מעדת נעורים למארכסוים מהפכני (1913-1936), תל-אביב 1971, עמ' 107 ואילך.

מתן גט כריתות רק למקצתו של עולם הרעיונות שהסעיר את יערי בראשית צעדיו בארץ, ולא מיהרו לאתר בה היחשפות הגותית מהפכנית ומחדשת.

הרשימה עצמה נדונה מעט, ועל-פי-רוב בזיקה לנסיונות לשרטט קווים לביוגרפיה של מאיר יערי או לתיאור התקופה בתולדות עולי השומר-הצעיר הראשונים בארץ.⁵ אלקנה מרגלית, במחקרו החלוצי 'השומר הצעיר' – מעדת נעורים למארכסיזם מהפכני, לא נסחף להאדרת הנסיבות שבהן ראה אור חיבורו של יערי והבחין בו בתמורה חלקית, חלקית מאוד. להערכתו נתן יערי בחיבורו ביטוי להסתלקותו מסדרה של דימויים רעיוניים שאפיינו את מחשבתו בראשית דרכו בארץ, אף שהמשיך לדבוק בייחודיות השומרית. מרגלית אף אבחן, ובצדק, רגולריות כלשהי בטקטיקת ההישרדות של יערי, שתוליך אותו בהכרח, עם השתנות הנסיבות, גם לאימוץ רעיונות מרקסיסטיים, וכל זאת כדי לסוכך על נתיב שומרי ייחודי ועל המסגרת הארגונית הנבדלת שתבוא לשרתו בעתיד.

דוד זית ויוסף שמיר נדרשו גם הם לנושא זה במבוא לאחד הפרקים בקובץ המתועד דיוקנו של מנהיג כהדם צעיר: מאיר יערי, פרקי חיים 1897-1929. בעיניהם היה פרסום הרשימה אירוע משמעותי יותר לאין ערוך;⁶ לטענתם היה זה חשבון נפש אישי ותנועתי, שבו נפרד מאיר יערי מעולמה הסגור והמופלא של ביתניה, מסמליה הרליגיוזיים ומהעדה האנרכית, הקשורה בעבותות של קשרי אהבה ורעות (בלשון הזמן – 'הארוס'). הם תיארו מעשה זה כצעד אימץ ובוטח של ביקורת עצמית ושל הליכה 'בדרך ארוכה' של הגשמה ציונית-חלוצית, בלי קפיצות דרך וכלי 'סמלים תלושים'.

זית שב לעסוק בסוגיה זו במחקרו האחרון, 'האוטופיה השומרית': השומר-הצעיר בפולין, 1921-1931.⁷ הפעם מיעט לתאר את המאמר כ'חשבון נפש', כבשורת ראשית ההליכה 'בדרך ארוכה', והדגיש את הערכתו כי החיבור הוא 'מלאכת מחשבת של עצמון המשמעות המדויקת של הכתוב', שיש בו 'עירוב הגדרות חריפות עם אמירות מעורפלות הניתנות לפירושים שונים'. לטענתו, חוסר הבהירות הזה בולט מאוד גם בתרומתו של החיבור לבחינת ההיסטוריה של העולים הראשונים מקרב השומר-הצעיר: 'יערי מציג את עצמו פעם כשותף מלא בהתרחשות ופעם כמשקיף המבקר מן הצד'. הוא כאילו מהלך בשני מסלולים – 'הוא מודה

5. שלמה רכב, השומר הצעיר מתנועת הנוער לקיבוץ הארצי, מרחביה 1966, עמ' 57 ואילך; מרגלית, 'השומר הצעיר' – מעדת נעורים למארכסיזם מהפכני, עמ' 107 ואילך; דוד זית ויוסף שמיר (עורכים), דיוקנו של מנהיג כהדם צעיר: מאיר יערי, פרקי חיים 1897-1929, תל-אביב 1992.

6. שם, עמ' 121.

7. כך קרא יערי לקובץ מאמריו שהתפרסם בשלהי מלחמת העולם הראשונה. ראו: מאיר יערי, בדרך ארוכה, מרחביה 1947. המאמר 'סמלים תלושים' בנוסח מתוקן מופיע בקובץ זה בעמ' 25-33.

8. הספר ראה אור ב'2002 [להלן: זית, האוטופיה השומרית]. רעיונות מסוימים המופיעים בו הועלו גם בהרצאתו של דוד זית, שנישאה במהלך דיון בחיבורו של מתתיהו מינץ חבלי נעורים: התנועה השומרית 1911-1921, ירושלים 1995. ההרצאה התפרסמה בכותרת 'יערי "חוזר בתשובה"' בקובץ שרשים, י, תל-אביב 1997, עמ' 122-129.

באשמה', אבל 'מתחלק בה עם רבים אחרים'. המסלול הראשון מצטייר כעמום וזניח, ואילו השני הוא מפולש ורועם. יערי דובר בו בלשון רבים, ומתכוון לאחריותה של החבורה ששהתה עמו בביתניה הן לניסוי והן לכישלון. על-ידי-כך, כאילו בלי משים, מתרחב והולך הפער וגובה החיץ בין המספר למסופר, מיטשטשת תמונת ההשתלשלות הוודאית יותר, ובעיקר מתפוגגים פרטי חלקו האישי של יערי בהתרחשות. וכך, בהסתכלות גורפת עשוי הקורא, כאילו בהיסח הדעת, להתרשם כי לא יערי הוא שחולל את המכשלה כלל ועיקר, כי לא הוא היה הכינור הראשון ולא הוא הנהה את החבורה בביתניה. לשון אחר, יש בסיפורו חליפות של רימוזים והכחשות בכל הנוגע לתפקודו וממילא לאחריותו למה שרחש באותה ליו של 'קן הנשרים', ועקב כך למצוקות קיבוץ בית-אלפא בשנותיו הראשונות (ועד לפילוג ב-1940).

דבריו של זית נכוחים. לא ההסתלקות ממאווי תנועת הנוער הגרמנית היא העיקר ב'סמלים תלושים' – מה גם שההסתלקות, בדומה להתרפקות הגורפת, היא מעיקרה של מאיר יערי עצמו, ועוד אשוב לדון בכך להלן – אלא המאמץ לטשטש ככל האפשר את אחריותו הישירה והמשמעותית לאירועי ביתניה ושומריה ולקרע שנפער בינו לבין חבריו בסתיו של 1921. בהמשך עובר זית לבחינת האמירות הרומזות ל'אלטרנטיבה הרוחנית' שיערי שוטח לפני חבריו. יערי מעלה על נס את הסמל החיוני והמאיר של א"ד גורדון, ואולם יש עמו ספק האם ראוי שעל-פיו תעוצב דרכו של השומר-הצעיר. גורדון, גורס יערי, רצה מחייו 'להעלות לעינינו סמל דתי של חיי עולם, אשר יאיר לחיינו חיי שעה'. 'הסגר את המעגל של הסמל הדתי והמציאות האפורה?',¹⁰ הוא שואל, ועונה בשלילה. הסמל איננו, כלומר גורדון איננו, ולא יעלוהו שום קמעות ולחישות. ומסכם זית שיערי היה נתון בחיפושים ורוחק מתשובות פסוקות. מסקנה זו לא נראית בעיני, אף כי זית קולע בניתוח יחסו של יערי לגורדון.

כבר בחיבורי חבלי נעורים ניסיתי להראות שהתנועה ספגה רק ספיגה סלקטיבית, סלקטיבית מאוד, את הלכי הרוח של תנועת הנוער הגרמנית, את 'סמליה התלושים'.¹¹ המבקש לעמוד על האלמנטים שנשתרגו במרקם הפדגוגי של התנועה די לו שיציץ במדריך השומרי שניסחו בווינה טובי מחנכיה.¹² החבורה השומרית הגדולה שעלתה ארצה ביולי 1920 – כל שכן בודדים וקבוצות שקדמו לה (מלבד קבוצת יערי, שידובר בה להלן) – לא עמסה באמתחתה בבואה לארץ תורה שלמה שעל-פיה תכננה לעצב את מעשה ההיאחזות או ההשתקעות בארץ. חזונה הסתכם בכמיהה, עמומה מאוד ורוחפת, לייסד 'מושבה שומרית' קבועה (שלא כמושבות התנועה החינוכית, אבל דומה להן במקצת), שיתלקטו בה חברי

9. האירועים והקרע קשורים בעיקר לנוהל הסלקציה המחמירה שהונהג כלפי החברות, ועל כך בהמשך.

10. יערי, 'סמלים תלושים', עמ' 104.

11. ראוי לציין לצורך זה בספר ההדרכה השומרי שראה אור בווינה ב-1917: *Poradnik dla kierowników szomrowych*, [להלן: המדריך], ובחיבורי חבלי נעורים בפרק המבוא, העוסק בסוגיית ייחודה של תנועת הנוער, ובפרק על התרומה הפדגוגית והתאורטית של ריכוז וינה, עמ' 66-81.

12. שלמה הורוביץ ויששכר רייס.

התנועה העולים, יתנסו בעבודה ובמעשה היצירה, יעברו את כור המצרף של מאמץ העבודה הפיזית ואת ייסורי הקליטה ויחפשו דרכם, עד שתעלה בדעתם ותסתכם, אולי, אותה 'ברית חדשה', שתובא לתנועה החינוכית כמסד פרוגרמטי חדש.

השומרים הושפעו מאנשי חוג 'ירובעל' (חוג ציוני שפעל בווינה בשנות מלחמת העולם הראשונה), אשר תלו יהבם בנוער היהודי וראו בו נושא אנושי אמין יותר ונכון להקרבה למען מימוש התקווה הציונית בארץ-ישראל. הם האזינו למרסין בובר, ואולי גם נתפעלו עד עומק הנפש כאשר החמיא לנוער (ולחם, כמובן) כמי שמייצגים את ה'שאנסה' האחרונה של הציונות (אגב, בובר שב והפגין בכך את הספקנות הבוטה והרווחת באשר ליכולתה של התנועה הציונית, היינו המפלגות הציוניות, לחרוג אל מעבר לרטוריקה האידאולוגית בקונגרסים הציוניים ולקדם מפעל של בניין ממשי ודחוף בארץ). הם גם הזדהו מאוד עם זיגפריד ברנפלד,¹³ אף הוא מאנשי 'ירובעל' המרכזיים, שעל-פי האוטופיה הציונית שלו¹⁴ דמיין את הארץ הנבנית בתבנית של איזה מחוז פדגוגי גדול ומפולש, שבו תיכון פדרציה פתוחה ומתפשטת של 'רספובליקות' (מושבות) של צעירים ונוער, המייצגות כיווני חשיבה ועשייה שונים; אלה האחרונות יבקשו לחשל – תוך כדי שיח בלתי-פוסק בינן לבין עצמן ובינן לבין הקבוצות האחרות – את הנושא האנושי (הצעירים), שיממש את קידום היישוב היהודי בארץ.¹⁵

מקצת הרעיונות הפדגוגיים שאומצו ב'גלות' השומרית בווינה בעת מלחמת העולם הראשונה – לרבות ההתפעמות מרעיון ההשתלבות במאמץ קונקרטי, 'חלוצי', במפעל העשייה הציונית – טולטלו אחר-כך בידי השומרים ששבו לגליציה לקניהם. כאלה היו קנייניהם הרעיוניים של אנשים כמו שלמה הורוביץ, דוד הורוביץ, בנימין פרייפוגל (דרור), אריה אלווייל, דוד כהנא, שמעון וולף וכמובן יששכר רייס, שנחשב לסוחר שבמדריכים השומריים.¹⁶ ברור שלא היה במטען הזה כדי למנוע את משברי הקליטה של השומרים בארץ, אבל היו בו די והותר נדיבות לב, אהבת האדם ורעות כדי להדיר ממחיצת השומרים את הסלקציות האכזריות ואת לילות השימורים של ביתניה עילית.
לא שומרים אלה אימצו לעצמם את רעיונותיו של היינץ בליהר בדבר חברת גברים.¹⁷

13. ראו: המדריך, עמ' 7. זיגפריד ברנפלד נולד בלבוב ב-1892. הוא גדל ולמד בווינה, בתחילה ביולוגיה ואחר-כך פדגוגיה ופסיכולוגיה, והיה מבאי-ביתו של זיגמונד פרויד. שם הכיר את בתו אנה, ורווחו שמועות על קשרי אהבה ביניהם. היה מקורב לווינקן ועמו ערך ופרסם את כתב-העת *Der Anfang: Zeitschrift der Jugend*. הוא קיים בווינה חוג ציוני ושמר 'אנפאנג', שבו עסקו במה שכונה Jugendkulturbevegung (תנועה לתרבות נעורים).

14. Siegfried Bernfeld, *Das jüdische Volk und seine Jugend*, Wien 1919.

15. שם, עמ' 85 ואילך.

16. השמות המובאים בזאת הם שמותיהן של הדמויות המובילות במחנה השומרי בווינה ובגליציה בשנים הנדונות. פרטים נוספים על-אודותיהם מופיעים בספריי חבלי נעורים.

17. היינץ בליהר, מן הדמויות הבולטות ב'ואנדרפוגל' הגרמני. כתב סדרה של ספרים על תולדות התנועה בראשיתה ועל המגמות בתוכה. ייצג את הזרם ששלל את מקומן של חברות ב'ואנדרפוגל' והעלה על נס

לא הם הגו אותם בעודם בווינה ולא אחר־כך בגליציה,¹⁸ ולא הם שנתפסו להתלהמות בדבר איזו 'רבולוציוניזציה' של האישה, שיש לחלצה מן הפסיביות הווגטטיבית ומהזרות לכל מחשבה יוצרת, שהיא 'סגולת' גברים אקסקלוסיבית, כביכול. רעיונות אחרונים אלה נחתו כולם לתוך עולמם של השומרים, שעלו ארצה, בעת פגישתם עם יערי בבית־גן (בספטמבר 1920), כאשר נבוכו מקשיי ההסתגלות וחיפשו דרכם, ובעת שנעזרו לנגד עיניהם וגברו עד אימה מצוקות קליטתם בעבודה ובארץ.

ראוי לנו שנשים לב גם לעובדה שחלוצי העלייה השומרית, שעלו ארצה בשנת 1920, הרחיקו לכת מן המצווה עליהם בספר ההדרכה השומרי (Poradnik szomrowy), שנתחבר בווינה בניצוחם של שלמה הורוביץ ויששכר רייס. במדריך דובר רק על טיול של בוגר התנועה לארץ־ישראל – טיול שיהיה גולת הכותרת של החינוך השומרי ואף סיומו. לאחריו שומה היה על השומר לפלס לעצמו דרך, שחזקה עליה שתהיה מועילה לעם היהודי בכל אתר שנדרשת בו מעורבות יוצרת של אנשים מסורים. התנועה החינוכית, ורק כזה היה השומר־הצעיר בראשיתו, לא התכוונה לעצב את חיי השומר אל מעבר לעידן הקלנדרי המקובל של הנעורים, אבל היא ציפתה בהחלט שהבוגרים, מוצרי חינוכה, ייקלטו במישורי העשייה הפדגוגית היהודית הלאומית, במישורי הפעילות הציבורית היהודית על כל גוניה, וכמובן במפעל עיצובה של החברה היהודית החדשה בארץ־ישראל. מכאן נובע – וחשוב שנשים לב לעניין – כי יששכר רייס, למשל, שנותר בפולין, לא סטה כלל וכלל מן המסורת השומרית כאשר החליט להקדיש את מאמציו לחינוך יהודי ציוני של נוער במפעל הפדגוגי של 'תרבות';¹⁹ וכמוהו נהגו עוד שומרים רבים, רבים מאוד, שהציווי לחנך את ילדי היהודים היה נר לרגליהם (אגב, מקרבם גויס עיקרו של הקאדר האנושי שבנה את רשת בתי־הספר של 'תרבות'). לעומתם, 'השומרים החלוצים' הם שחידשו הלכות, הם שפרצו גדרות והתוו משימות חדשות לבוגרי התנועה. יתרה מזו, הם היו כה משוכנעים בצדקת התפרצותם עד שהביטו בתחילת דרכם בפתיעה ובטרוניה על כל מי שלא נספח אליהם. יוזמי תנועת 'השומרים החלוצים' הופיעו לקראת הכנסים שקדמו לעליות של 1920. בהשראתם הוחל בדיבורים על משימות נוספות שהבוגר ראוי לו שיתגייס להן כדי לממש

את מהותה של התנועה כהתלכדות של חבורות גברים. יערי הושפע ממנו מאוד בראשית דרכו. מספריו: Hans Blüher, *Die deutsche Wandervogelbewegung als erotisches Phänomen*, Jena 1910; idem, *Die Rolle der Erotik in der männlichen Gesellschaft: Eine Theorie der menschlichen Staatbildung nach Wesen und Wert*, II, *Familie und Männerbund*, Jena 1920

18. אין לנו ולו מאמר אחד בנושא זה מפרי עטם של המדריכים הבולטים של התנועה.
 19. ראו הדפים המרתקים בספרו של עמוס עוז סיפור על אהבה וחושך, ירושלים 2002, עמ' 226, שבהם הוא משיח על כור מחצבתן החינוכי של אמו ושל שתי אחיותיה בגימנסיה העברית ברובנה. תבל שאין עמוס עוז מאתר את יששכר רייס, המורה האהוב והנערץ על אמו ועל דודותיו, כמי שהניח את היסודות של התנועה השומרית. וראו גם זלמן ליבנה, השומר הצעיר בוואלין 1920-1940, גבעת חביבה 1990, עמ' 33, וחיבורו של מנחם גלרטר, גימנסיה עברית "תרבות" ברובנה, ירושלים 1973.

הלכה למעשה את ציוויי הינוכו. כך, למשל, דובר על 'שנת שירות' בארץ - משהו הדומה לרעיונות שהעלה זה כבר אוסישקין בדיונים שהתנהלו לקראת ובמהלך הקונגרס הציוני השביעי.²⁰ כמו כן זכו לתשומת לב ולאחידה רעיונות שעניינם השתלבות השומרים במאמץ הפדגוגי הכרוך בקידום החינוך העברי בארץ.²¹ בהקשר זה נדון הצורך בהכשרת צוותים מתאימים לעבודה בגניילדים וכעובדי הוראה בבתי-הספר העבריים. ועוד בהקשר זה ראוי שלא נשמיט מהתבוננותנו את נסיונו של זיגפריד ברנפלד לקיים בווינה מוסד מופתי לקליטת יתומי מלחמה יהודים ולחינוכם, ואת השיח הפדגוגי שהעסיק את עובדי המוסד, שיח שלא נפקדו ממנו הפרספקטיבה הארץ-ישראלית וכמובן גם מקום השומרים.²²

לקראת הכנסייה²³ בלבוב באפריל 1920 סער כבר הפולמוס סביב הצעות רדיקליות יותר, שעיקר כוונתן היתה להביא להשתקעות השומרים בארץ ואף להשתלבותם במפעלים שיש בהם גייעת כפיים. שלא כאליעזר ריגר,²⁴ ממחולליה של התנועה ומחבריה המובילים שנים רבות, שדיבר על הצורך להשתלב במגוון גדול של עיסוקים ותפקידים בארץ שתיבנה - ובהם חינוך, מנהל לסוגיו ועוד (צורך שלא תבע לטפח צוותא שומרי מאורגן של גילאים שמעבר לגיל החינוך בהסתדרות הנוער) - הגו האחרים רעיונות בדבר המשך טיפוחה של המסגרת השומרית, של הצוותא השומרי, כמסגרת של בוגרים המתגייסים כחלוצים למפעל פיתוח הארץ ויישובה. בשל חריפות הפולמוס, שאף לווה באזהרות של ותיקי התנועה מפני התלהמות יתרה, הקפידה הכנסייה בלבוב שלא לנסח את ציוויי העלייה כהוראה בלעדית ואולטימטיבית.²⁵ השומרים העולים התאגדו אפוא, לא מעט מתוך תשומת לב לתובנה הזאת,

20. הכוונה ל'פרוגרמה שלנו', שנוסחה בהשראתו של אוסישקין. המסדר של הצעירים המתגייסים לשנת השירות אמור היה להיקרא 'ביל"ו החדשה'. בויקה לרעיון זה חיבר בר ברוכוב את חיבורו 'לשאלת ציון וטריטוריה'. ראו: בר ברוכוב, כתבים, א, תל-אביב 1955, עמ' 18-153.

21. הטיף לכך אליעזר ריגר, ובעקבותיו הלכה שורה ארוכה של שומרים שהקדישו עצמם למפעל החינוך בארץ ובפולין. עם אלה נמנו שמריהו אלנברג (1896-1965, ניהל את בית-הספר גאולה), אריה כרוך (1892-1983, מורה להתעמלות וממייסדי תנועת הצופים בארץ), אליהו רוזנבאום (מרוז) (1897-1952), יששכר רייס (1900-1942, ניהל את התיכון 'תרבות' ברובנה), משה לדר (1895-1941, היה חבר בהנהלת 'תרבות' בפולין), ועוד.

22. ראו: Zigfried Bernfeld, *Kienderheim Baumgarten*, Berlin 1921. במוסד התארחו ועבדו רבים מן השומרים שהתכוונו לעלות בגל העלייה השומרי ביולי 1920. בהם היתה גם מרגלית אוברניק (לימים מרגלית ריינר), שעלתה לארץ ב-1920 ונחשבה לאחת הגננות המחודשות. עד ליום מותה היא ניהלה גן ילדים בתל-אביב על-פי שיטות פרוידיאניות. אגב, זיגפריד ברנפלד שיבח מאוד את השומרים בספרו הפדגוגרמתי *Das jüdische Volk und seine Jugend*. ארכיונו של זיגפריד ברנפלד, ובו חומר רב מן הדיונים הפדגוגיים של בית-היתומים באומגארטן, נשתמר בארכיון יידישער וויסנשאפטליכער אינסטיטוט (ייו"א) בניו-יורק.

23. כך כונו בתנועה הכינוסים השנתיים של השומרים, שבהם נבחרו המוסדות המובילים של התנועה.

24. על אליעזר ריגר ראו ספרם של בן-ציון דינור, אברהם ארנון, צבי אדר ואלכסנדר דושקין, לזכרו של פרופ' אליעזר ריגר, ירושלים תשי"ד.

25. מינץ, חבלי נעורים, 'כנס לבוב 1920', עמ' 180 ואילך.

בשלוחה וולונטרית נבדלת, ספק כפופה ספק עצמאית, של 'שומרים חלוצים', בקוותם, כאמור, שאולי ברבות הימים, ובעיקר ברבות הניסיון בארץ, תאמץ התנועה כולה את דרכם ותהפכה למצווה מחייבת, לברית חדשה.

לגליון השומר (בלשון הפולנית) שהופיע לקראת אותה התוועדות של המדריכים השומריים בלבוב באפריל 1920 שלח, כידוע, גם מאיר יערי רשימה, שכותרתה היתה 'אנחנו ופולשתינה'. פרסומה לא הטביע שום רושם על המכונסים בהתוועדות. לרעיונות לא נמצא הד כלשהו בדיוני הכנסייה ובספרות השומרית שהופיעה זמן קצר לאחר מכן. אפילו דוד הורוביץ, שהיה מעורכי הגליון ואחד המשתתפים הבולטים בו, כל שכן שתפס מקום דומיננטי בהתכנסות אפריל עצמה, לא ידע לומר עליו דבר בספר זכרונותיו.²⁶ יתרה מזו, למרבה הפלא, בספרו הנ"ל הוא השיח לפי תומו כי נתוודע ליערי ולרעיונותיו רק לעת המפגש עמו בבית-גן, שחל במחצית ספטמבר 1920.²⁷ ואכן, ברשימתו 'אנחנו ופולשתינה', ובמסגרת הלקחים שביקש להנחיל לחניכיו בווינה (שם שימש מדריך פרק זמן לפני עלייתו), דן יערי בזכותן הבלבדית של חברות גברים, בהיקף של בין עשרה לשלושים איש, שיתלקטו סביב מנהיגים 'חזקים וגברים' ויעמדו לרשות מפעל בניית הארץ והשמירה עליה. בלשון אחרת, הוא לא דיבר על חברות שומריות גדולות של צעירים וצעירות, אלא על צוותא מצומצמת גברית - כאמור, קבוצה של עד שלושים איש - שבראשה יתייצב מנהיג כריזמטי. יערי חלם על הגליל כמחוזו היאחזותן של החברות הללו, בחינת עדה טריטוריאלית (או מחוז פדגוגי - ראו להלן) שתעוצב פורמלית כפדרציה של חברות גברים אוטונומיות בטווח הרחוק, ורק כך יוכלו יערי הדרך לפרוש מן ההיאחזות ולעבור אל המושבה השומרית שתקום לחופי הכינרת. שם יינתן להם, במסגרת מערכת חיים שיתופית, להקים משפחות ולהביא לעולם צאצאים. לשיטתו המליץ אפוא יערי על ארגון קבוצות עלייה טהורות של גברים כחלוצי העשייה בארץ, שכן רק אלה ניחנו בדמיון וביכולת היצירה שיאפשרו להם להניח את היסודות ליישוב יהודי בארץ. ובאשר לנשים, שנצטיירו בעיניו כגורם וגטיבי, המסוגל רק להמשיך את המין ולדבוק במשפחה הזוגית, האגואיסטית והמסוגרת (ומכאן השפעתן המסאבת והמפרקת על הקולקטיבי היוצר של הגברים) - הן נתבקשו להישאר בווינה, להשתלם במקצועות שונים ולעלות לארץ מקץ ימים רבים. לא יפלא אפוא שיערי עשה דרכו לארץ בחבורה של עשרים גברים, יוצאי קן וינה.²⁸

26. דוד הורוביץ, האתמול שלי, תל-אביב 1970, עמ' 94 ואילך.

27. שם.

28. יערי ניסה לטשטש את העניין בהציגו את ההתלקטות הגברית כמקריית לחלוטין. אני טוען שיערי הקפיד לעלות עם קבוצה כזאת. תביעה זו עוררה התנגדויות וויכוחים רבים גם בקרב אלה שנספחו אל חבורת העולים בסופו של דבר. זאת היתה הסיבה לחיכוכים הרבים, שכן הווייתור על החברות נראה בלתי-נסבל ומטרף. יערי סיפור בהתלהמות על מנהגיו כמדריך בקן וינה. כך, למשל, נהג לטאטא במטאטא ברזל את מתנגדיו ולתלות בהם דופי. הערכותיו לא היו מקובלות, אבל קשיחותו, נוקשותו ופעלתנותו הקלו עליו להשתלט על הקן. לא ידוע שום סיפור התפעלות מתרומתו של יערי לקבוצה כמדריך וכאיש תנועה, וכמובן אין להשוותו, למשל, לאדם כיששכר רייס.

ולא היה זה מקרה שכעבור זמן, כאשר נדרשה הסלקציה לצורכי איושה של ביתניה עילית, הוא שקד להציע את רעיונו 'הגואל' והנוכחים אישרוהו, בחריגות מסוימות.²⁹ ואכן, חבורת העשרים שנבררה כדי לעלות לביתניה עילית הורכבה מגברים. ארבע הבנות שנספחו אליה היו ונותרו בגדר קטגוריה חריגה, משנית ומוסחת.³⁰ החבורה עסקה בהכשרת קרקע לנטיעות ובשיח בלתי-פוסק על גיבושו של המסר התנועתי בעניין מסגרתם וצביונם של הגופים השומריים המגשימים בארץ. לחבורה טרח מאיר יערי להנחיל את 'בשורתו'. הקומונה, לדידו, יסודה לא רק בשיתוף כלכלי אלא גם בשיתוף ארוטי, ושיתוף ארוטי לא ידור בכפיפה אחת עם הזוגיות המשפחתית הקרתנית. הקומונה לא תתקיים בלי קשר עמוק יותר בין חבריה, 'והנשים אינן בשלות לקומונה', אלא אם תעבורנה תהליך של 'רבולוציוניזציה', כלומר תחדלנה להיות מה שהן. זה היה, כמובן, רעיון אוטורי, מטורף ומתנשא, מופשט ומנותק מכל התבוננות ראלית, מעשה שיגיון מתעתע של צעיר אגוטיסטי עמוס אובססיות שנלמדו בבית-ספרו של ה'אנדרדפוגל' (ואולי חיפו על מצוקת אהבה נכזבת³¹). התוצאות המעשיות של הסיטואציה שנתהוותה בביתניה היו קשות ומעיקות. הן עודדו מצבי התרוממות נפש אקסטימיים לצד מתח מעיק, נדרי התנורות לצד כיסופים מכרסמים לאישה. לא ייפלא אפוא כי דווקא החברות שבחבורה, השוליות, אלה שבתחילה נסבלו לכל היותר, הפכו אט-אט מנספחות למוקד של כמיהה, מדחוקות ומגומדות למוקד

29. נכון כי לחבורת הגברים נוספו גם ארבע חברות. שתיים היו בנות זוג של חברים מובילים בחבורה, ושתיים – אחיות צעירות ורכות של שני חברים, שלא היו מוכנים להפקידן בשום פנים ואופן. במילים אחרות, הארבע היו פועל יוצא של פשרה מאולצת. הן לא נבחרו בהליך הבררה הפורמטיבי והמוסכם. ראו: הורוביץ, האתמול שלי, עמ' 100 ואילך. מי שנדחו חשו פגועים ומושלכים אל תוך מציאות אכזרית ובלתי-צפויה של אבטלה ומחסור. העלבון הטראומתי העיקר בהמשך ללא הרף. הוא מצא את ביטויו העז והסולד ביחסים שבין גודו שומריה – אחר-כך קיבוץ בית-אלפא – לבין מאיר יערי, ולאחר מכן ביחסן של החברות יוצאות בית-אלפא שפרשו לרמת יוחנן לאחר הסתפחות בית-אלפא לקיבוץ הארצי.

30. כאמור, ארבע הבנות שצורפו לחבורה לא נבחרו בבחירה 'התקנית', אלא צורפו בלחצם של חברים אחרים שנמנו עם הנבחרים ותבעו את הדבר במפגיע. כך, למשל, התעקש דולק הורוביץ שתצורף דינה פישלר חברתו, והוא הדין ליולקה לוש, חברתו של בנימין דרור. אסתר יגר הסתפחה על-פי דרישת אחיה, משה יגר. כך גם אנדה קארפ, שאחיה פודי (אריה) תבע בתוקף שתתלווה אליו בטענה שהיא רכה ולא תוכל לעמוד בתלאות בלעדיו. ובכלל, הסלקציה דנה את הנשמטים למצוקות חומריות קשות ביותר, לנדודים במחנות העבודה המפוזרים ולהתחברות לאנשים בלתי-מוכרים, ובעיקר – לתחנונים ליום עבודה.

31. מעניינת בהקשר זה עדותו של יערי (זית ושמיר (עורכים), דיוקנו של מנהיג כאדם צעיר, 1929-1897, עמ' 34 ואילך) ולפיה בילה עם הוריו בריישא יומיים בלבד לאחר שחרורו מן הצבא בתום המלחמה. הוא לא הלך לראות את חבריו בקן השומרי ולא התעניין בתנועה בגליציה. לעומת זאת, בזכרונותיו, בסמוך, הוא משיח כי בטרם עזב את העיר נפגש עם חברת נעוריו וספק ארוסתו (כך במפורש), מינה אלפנביין, ולאחר הפגישה עמה מיהר לעבור לווינה (ראו: מינץ, חבלי נעורים, עמ' 238). על-פי סיפורו האוטוביוגרפי, בעודו בווינה המשיך לנהל עמה קשר רופף של חליפת מכתבים, והקדע הסופי ביניהם חל לאחר שהודיע לה על הפסקת לימודיו ועל עלייתו הקרובה לארץ. יערי מבליע כל רמז אפשרי לטיב היחסים ביניהם.

32. יערי עצמו נתן ביטוי לתהליכי הקריסה האלה, בלי שהבינם לעומק, במכתבו הגדול ששיגר לחבריו

של ערגות וחלומות. משקעי המתחים האלה שימשו אחר־כך תשתית ליצירת 'המיתולוגיה הארוטית', על מתירנותה כביכול, שמסביב לביתניה עילית,³² מיתולוגיה שפרדוקסלית סייעה ליערי לטשטש את אחריותו האישית.³³

גם כשהמאחז בביתניה עילית נצטווה להתחסל והחבורה עקרה למחנה שומריה לא שטט יערי את 'צור' דימויו הרעיוניים. נכון שבמרוצת השנה ששה בארץ נתבדתה תקוותו לשתול מאחזים שומריים בגליל ונסתבר לו כי צורת ההיאחזות המצויה היא יישובים חקלאיים או קומונות של עובדים המועסקים במפעלי פיתוח גדולים (יערי דיבר במפורש על מפעלו של רוטנברג בנהריים). מתוך כך נסתבר לו הצורך לעצב קולקטיב גדול יותר, והוא טרח לצרף אל החבורה שבאה מביתניה ארבעים חברים מקרב אנשי שומריה, גברים ונשים כאחד.³⁴ ואולם הצירוף תוכנן ובוצע בתהליך של סלקציה מחמירה, כשבתוך כך נדחים בבוטות רבים וטובים. גם הפעם ריחפה מעל הציבור השומרי נחת התלהמותו האידאולוגית של יערי, ואת מסויגותו חשו בעיקר החברות (אלה שסיכוייהן 'לעבור' את תהליך הרבולוציוניזציה היו 'אפסיים', לטעמו של יערי). לא מעטות מהן זכרו את המצוקה ואת העלבון שליוו את הסלקציה האכזרית הראשונה בבית־גן. העימות הזה ו'החרב דמוקלס' שהיתה תלויה מעל ראשי החברים שנדחקו החוצה היו למעשה גם הרקע לספק־הליכתו, ספק־סילוקו של יערי משומריה.³⁵ כאן גם טמון סוד הסתייגותם של חברי בית־אלפא מכל מגע עם יערי ומכל יוזמה להידברות שומרית שיערי הטביע בה את חותמו או פרש עליה את כנפי הגותו.

יערי ורעייתו אנדה (קארפ)³⁶ פרשו ממחנה שומריה במהלך סוף אוקטובר וראשית נובמבר 1921. הרשימה 'סמלים תלושים' ראתה אור באפריל 1923. אם לשפוט לפי האזכורים שבה, היא נכתבה סמוך ליום השנה הראשון למותו של א"ד גורדון (שהלך לעולמו ב־22 בפברואר 1922³⁷), לאחר פרסום קובץ קהלינתו באביב 1922 (הקובץ נזכר בחיבור), ולאחר צאת אנשי שומריה להתיישבות על הקרקע בגוש נוריס, ב־"ג חשוון תרפ"ג (4.10.1922) - שישה חודשים לפני פרסום החיבור).

מעשה ההתנחלות הממשי של השומרים באדמות בית־אלפא נעשה, כמובן, שלא בנוכחותו של יערי ולא בהשראתו. יערי לא נתבקש וממילא לא נתן ידו להכרעות הסטוטוריות הראשונות של ההתיישבות השומרית. התעניינותו (והוא אכן התעניין) היתה בלתי־רצויה,

בווינה. ראו: מינץ, חבלי נעורים, נספח "א, עמ' 375 ואילך.

33. למיטב ידיעתי גילה יערי משהו מההוריו על 'עדת גברים' לאברהם יסעור בריאיון עמו. כמובן, השיטה היתה חמקנית על־פי מיטב המסורת של יערי. ראו: אברהם יסעור, חזון וחייו היומ־יום בקיבוץ, תל־אביב 1997, עמ' 207 ואילך. וראו גם צרור הליטוגרפיות של אריה אלוויל, החר האפור, וינה 1924.

34. מינץ, חבלי נעורים, עמ' 319.

35. הורוביץ, האתמול שלי, עמ' 120 ואילך.

36. בעניין נישואי יערי ראו: מינץ, חבלי נעורים, עמ' 318 ואילך.

37. יערי, 'סמלים תלושים', עמ' 104.

38. זית, האוטופיה השומרית, עמ' 132.

וכל מחווה גלויה מצדו עוררה שאט נפש, סלידה והסתייגות. יערי היה קרוב מאוד למצב של הישמטות מן התנועה ולא יבודד הקשר למיליה הציבורי שבו עיגן קודם לכן את תקוותיו האידאולוגיות ואת ציפיותיו לכבוש לעצמו יוקרה ומעמד מוביל, מנהיגותי. מעט ידוע לנו על מוצאותיו באותה תקופה של שנה וחצי שהפרידה בין הסתלקותו ממחנה שומריה לבין מועד פרסומה של המסה באפריל 1923. לדבריו, לקראת סופה של תקופה זו עבד חודשים מספר כפועל חקלאי במקווה ישראל והשתלם אגב כך בחקלאות.³⁸ את המסה חיבר אפוא במקווה ישראל מתוך שכנוע עצמי נוקב שהצוותא השומרי מתפורר ואובד בדרך לא־דרך ואין מי שיחלצו. עניין חשוב עוד יותר היה מודעותו לעובדה שחילוץ חבריו מן המשבר הוא גם חילוץו שלו מאימת הנשייה הציבורית המרחפת מעליו. לפיכך אין אפוא תמה שראה עצמו כמי שחייב להתאזר למשימה. פעילותו סביב רעיון ליכודם הארגוני וגיבושם הרעיוני של אנשי השומר־הצעיר שנתקבצו בארץ נתעלתה מעתה והפכה ליעדו העיקרי, יעד שיערי חתר לכבוש על אפם ועל חמתם של אלה שעמם פעל תמול־שלושם בביתניה ובשומריה ואשר קראו עליו תיגר וביזוהו.

אני מדגיש היבט זה כדי לטעון שהחיבור 'סמלים תלושים' – אף שהצטנע בכותרת המשנה 'קטעי מחשבות', המחייבת פחות – הוא מעין 'מתווה פרוגרמטי', הצהרת כוונות עמומה רק למראית עין אבל בת־פענות, שנועדו לסלול את דרכו של מאיר יערי בחזרה לחוג שהוביל את המחנה השומרי בארץ.

יערי פתח את קטעי הגיגיו בפסילת התפעמותם של חבריו מקבוצה שלמה של הוגי דעות, שהנוער, ובכלל זה גם הנוער היהודי, היה קשוב להם. הוא הביע כאן – ואין להבליע את הדברים – גם הסתייגות מגוסטב לנדאואר, מבובר, מניטשה, מבליהר ומווינקן. כולם היו בעיניו לסמלים תלושים שאין תועלת בהם ומקומם לא יכירם עוד בקרב השומרים. דחיסת כל אלה לקדרה אחת מלמדת שלא היו עמו לקחים מובחנים ולא דגשי התנצחות קונקרטיים, ואין בדבריו כדי ללמד על איזו התמודדות אידאולוגית אתם. הפסילה הכוללת היא פסילה סתמית, שמהותה האופרטיבית היא ערעור טוטלי על לקחים שצמחו על קרקע זרה ומטבע הדברים הם עלולים להיות בלתי־רלוונטיים לתנאים הקונקרטיים של הארץ. יערי גם קרא תיגר על עצם הרעיון של נעורים החורגים מעבר למחיצה הקלנדרית שלהם: 'עכשיו ברור לי בהחלט שאין ערך רוחני, לא נצחי ואפילו לא מיוחד במינו, הקשור דווקא בנוער ולא באדם באשר הוא אדם [ההדגשה שלי, מ"מ],³⁹ הוא כותב, ובהמשך בלשון בוטה עוד יותר: 'כל עוד תנועתנו ינקה ממקור המציאות היהודית בגולה, וממשאת הנפש הארצי־ישראלית, לא ידענו כלום על דבר תרבות הנוער ונוער נצחי, ידענו רק על דבר תרבות רוח ורוח נצחי ומתי זה החלפנו את תפיסת הרוח בתפיסת הנוער?'.⁴⁰

39. יערי, 'סמלים תלושים', עמ' 95.

40. שם, שם.

41. שם, עמ' 103.

יערי מתח אפוא ביקורת על כל המורשת הווינאית של השומר־הצעיר, וטרה לנפות אלמנטים שלא נודעו במורשת המקורית של התנועה בתוך שהוא שולל את המיתוס בדבר תרבות נוער. הוא שב ואימץ את ההשקפה שתנועת הנוער היא תנועה חינוכית הפועלת במחיצת השנים הקלנדריות של הנועורים. ואולם, שלא כאליעזר ריגר, שהטיף לשומרים את הצינוי להשתלב בקהל ולהנחות שכבות ציבור רחבות ככל האפשר, יערי האמין שחניכי התנועה קנו לעצמם ערכים התובעים מהם להתכנס בתוך עצמם, ויתרה מזו – מחייבים אותם לפלס נתיב ייחודי, קולקטיבי ומנחה במציאות של ארץ־ישראל הנבנית ולדבוק בו כצוותא בנחישות קבועה ועומדת.

אלא שיערי היה ער לשתי סכנות אקטואליות שארכו לתקוותו באשר ליעוד השומרים בארץ. סכנה אחת הוא ראה בעובדה שהשומרים שהלכו להתיישב בקיבוץ שבגוש נוריס הביאו לשם את כל עדת השומרים שהיתה עמם ב'שומריה', בלי ששקדו על ניפוי ועל סינון. לדידו היתה בכך סכנה שהקיבוץ השומרי יהפוך לפלוגה בדומה לפלוגות בגדוד העבודה, המתמקדות בצרכים החומריים. לדבריו, גוף שומרי צריך שידע להתאמץ קולקטיבית למען יהיה מופת של תיקון מוסרי. שכן אם יזנח העיקרון של תיקון החיים המוסריים הן בין אדם למקום והן בין אדם לחברו, אזי אין כל ערך לקומונה.⁴¹ נוגעים לזה במובהק דבריו על אנשי בית־אלפא:

בעדת 'קהליתנו' [יערי מפרש כאן את הקבוץ כפרויקציה הדמיונית של הצוותא השומרי – קיבוץ בית־אלפא שבגוש נוריס, מ"מ] היו כל הבחורים כאח אחד; וכל הבחורות ככלה אחת, כולן צחות וטהורות. ובקיבוץ 'השומר הצעיר' [הקיבוץ בבית־אלפא, מ"מ], העומד לבסס את משקו, נשאר עד היום הזה גבעונים, חוטבי עצים ושואבי מים. אמנם אנשי מעלה הגביהו עוף עוד יותר, אבל הנמושות נשארן בסתר המדרגה, בתור 'מתירים' ומתהלכים בסבר פנים של סליחה נוצרית [ההדגשה במקור].⁴²

היועילו כאן הסמלים של עדה ואחוה? האם לא הציגה אותם המציאות ככלי ריק? ולא פחות מזה התברר;

ואותה 'הכלה הכללית', הרי עד היום הזה איננה יוצאת מהמטבח והאוהל לראות את החיים כמות שהם. ומה רבו הדאגות הרוחניות של אמהותינו הפשוטות לעומת הצמצום הנורא, שבו חיות אחיותינו [...] בו־בזמן שמקטירים לנערות ומעמידים אותן על הבמה בדמות האם הקדושה, כביכול, נשארות הן בקיבוצים הגדולים כשפחות המחנה, חסרות אפילו את הכוח להילחם בעד השוויון הפרימיטיבי בתוך המשק והחיים, אבל הן סולחות ואוהבות...⁴³

42. שם, עמ' 99.

43. שם, עמ' 99 ואילך.

44. שם, עמ' 105.

נוסף על חרדתו מדיוקנו האנושי של הקיבוץ שבבית-אלפא, שלמיטב הבנתו לא גילם את הצוותא השומרי כיש שניתן וצריך להתרפק עליו, התריע יערי על סכנה שנייה, והיא ההיסחפות האפשרית אחר משנתו של א"ד גורדון, העשויה לגרום לשומרים להיבלע בציבור הקיים ובמסגרותיו האידאולוגיות. טענתי היא שחרף האהדה ולשון הקילוסין שבהן נדונה דמותו של א"ד גורדון במסתו של יערי, האתגר של יערי אינו ההשתוקקות לאמץ משנה רעיונית שמצווה על הליכה בעקבות א"ד גורדון, וגם לא הניסיון להזדהות עם הנטייה שאחזה פה ושם בשומרים להתרפק על דמותו של גורדון דווקא ולחפש בה מקור להשראה אידאולוגית ולהזדהות, אלא המאמץ לאיין את גורדון ולדחקו הצדה. גורדון ביקש להיות סמל, ואולם לדעת יערי לא היה בכוחו לגשר בין הסמל שלו לבין המציאות האפורה, וסמלו אינו עשוי להאיר ללבבות הקודחים במצוקתם: 'הסמל הדתי [א"ד גורדון, מ"מ] כיום איננו אתנו. ומכיוון שאיננו – לא יעלוהו שום קמיעות ולחישות ושום התרגשויות רגעיות. בדרכנו דרך העבודה נלך גם בלעדיו. אנו צריכים להתחיל מראש, צריך לחפור בלי דמויות (ההדגשה שלי, מ"מ)'.⁴⁴

נחוצ אפוא סמל, נחוצה אידאולוגיה, אך עד שיימצאו אלה שומה על השומרים ללכת כשהם ברשות עצמם ואל להם לבקש השראה. זמנית אפשר ללכת גם בלי סמלים, אף כי חובה לחפשם בהתמדה והחיפוש אינו מעשה שניתן לממשו מהיום למחר. זאת מלאכה ממושכת, מלאכת דורות. צריך אפוא להמשיך ולחפור במלאכה שהיא מלאכת שנים רבות.⁴⁵ וכאן משלב יערי דברי ביקורת על דוחקי הקץ, המבקשים למצוא לעצמם מחיצה ארגונית ותורה פסוקה: 'אולי בחפרנו נמצא מתחת לכל היגון שבמציאות האפורה מקור מים חיים. ולא עלינו לגמור את החפירה. דורות הולכים בדרכם וגושימים באפלה, עד שנגלה שוב הסמל המושיע. בזה אין אמנם כדי לעודד את אלה המשתעממים בפרוודור, ורוצים להתפרץ בבת-אחת אל הטרקלין. ואולם כך דרכה של האמת'.⁴⁶

המסה של יערי היא אפוא בראש ובראשונה קול קורא המעלה על נס את ייחודה ואת עצמאותה של הליכה השומרית. הוא מקפיד להדגיש שאי-אפשר למצוא סמלים דתיים, שכן כדי לאמצם יש לחזור לעולם האגדה. כך מן הצד האחד. ואולם מן הצד האחר אין למהר ולהקים 'מפלגת בוסר', ועוד יותר חשוב שלא לחפש מניה וביה סמלים חדשים וללכת לאורם, שכן פירוש הדבר יכול גם להיות התחברות לגופים מצויים מאורגנים, גופים פוליטיים – הפועל-הצעיר או אחדות-העבודה, והליכה סולידרית עמם. הסממה 'יש לחפור במשך שנים רבות, ולא על דור אחד לסיים את מלאכת החפירה', נועדה להבהיר לשומרים את ייחוד משימתם, שאין לה מגבלות של זמן. כלומר, התנועה כארגון מופקדת על ייעוד שהוא לדורות. לשם כך שומה עליה לשמר את עצמאותה כבבת-עין ואסור לה לחפש אחיזה ועוגן באיזו התארגנות מצויה שיש בשורותיה דמויות מנהיגות – 'יחידה' סגולה'.

45. שם.

46. שם, עמ' 106.

יערי התמיד אפוא בדבקותו בעצמאות תנועתו בחינת בבת־עין. הוא המשיך להניח שגם אם אין עמו לאלתר מקור מים חיים, מין מפתח מהפכני ויעיל למימושה של חברה חדשה, שמורים לו כאלה בעתיד. ועל כן, הנוסחאות שנקט, ההתרפקויות וההסתייגויות היו אינסטרומנטליות במהותן, ונועדו להבטיח את העצמאות השומרית וההתגדרות בה. הגלעין העקרוני שיערי דבק בו והודהה עמו ללא חסך, בחינת בשר מבשרו ממש, היה אפוא אמונתו העזה בפוטנציאל השומרי לגבש מסר מיוחד, מסר אידאולוגי עצמאי, שיעוצב תוך כדי שיח בלתי־פוסק בין השומרים, שיח שליערי יוודע בו משקל מיוחד ומכריע.